

Motorika i razvoj govora u djece predškolske dobi

Peršić, Ana

Undergraduate thesis / Završni rad

2020

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:941101>

Rights / Prava: [Attribution-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-04**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Ana Peršić

Motorika i razvoj govora u djece predškolske dobi

ZAVRŠNI RAD

Petrinja, rujan 2020.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Ana Peršić

Motorika i razvoj govora u djece predškolske dobi

ZAVRŠNI RAD

Mentor: prof. dr. sc. Ivan Prskalo

Božica Vuić, prof.

Petrinja, rujan 2020.

Sažetak

Razvoj djetetova govora i motorike međusobno su povezani te se razvijaju paralelno. Poticanje tog razvoja i razumijevanje djetetovih mogućnosti od velike su važnosti u odgojno-obrazovnoj praksi.

„Kvaliteta djetetova života u velikoj mjeri ovisi o njegovoj sposobnosti za komunikaciju. Jezik prožima sve aspekte njegova iskustva, to je značajni dio egzistencije, način povezivanja s drugima, kroz njega izražava sebe i vodi brigu o svojim potrebama” (Apel i Masterson, 2004: 26). Razvoj govora dijeli se na dvije faze, predverbalnu koja uključuje razvoj od rođenja do prve riječi i verbalnu koja kreće od prve smislene riječi do potpune automatizacije govora. Razvoj govora potiče se raznim sredstvima koja uključuju pjesmice, čitanje, različite verbalne medijske sadržaje, igru, okolinu u kojoj se dijete nalazi i govorne uzore. Kod poticanja razvoja govora biraju se tekstovi koji su bliski djetetu, sadrže rimu i ritmičnost, melodičnost i imaju multisenzoričko djelovanje na razvoj govora djeteta jer upravo takvi sadržaji olakšavaju učenje djetetu te ono uči neopterećeno kroz igru. Osnovne motoričke sposobnosti koje se razvijaju u predškolskoj dobi su koordinacija, ravnoteža, opća preciznost, opća snaga, opća izdržljivost, fleksibilnost i brzina reakcije na zvučne i vizualne podražaje. Kvalitetno poticanje motoričkih vještina razvijaju pravilno opterećenje mišićno-ligamentnog sustava odgovornoga za držanje tijela te pravilan rast i razvoj kostiju i pravilno držanje tijela. Fina motorika djeteta izravno je povezana s govorom tj. njihov se razvoj događa paralelno. „Formiranje važnih govornih zona u mozgu ostvaruje se pod utjecajem živčanih impulsa prstiju ruke” (Herljević i Posokhova 2007: 115). Dakle, poticanjem razvoja fine motorike potičemo i razvoj govora.

Poznavanje razvojnih faza djeteta uvelike određuje uspješnost u odgojno-obrazovnoj praksi jer o tome ovisi znati pružiti djetetu potrebne poticaje za njegov rast i razvoj.

Ključne riječi: motorika, govor, fina motorika, poticanje razvoja, razvoj motorike, razvoj govora

Summary

The development of the child's speech and motor skills are interconnected and develop in parallel. Encouraging this development and understanding the child's abilities are of great importance in educational practice.

„The quality of a child's life largely depends on his ability to communicate. Language permeates all aspects of its experience, it is a significant part of existence, a way of connecting with others, through it children can express themselves and take care of their needs.” (Apel and Masterson, 2004: 26). Speech development is divided into two phases, preverbal, which includes development from birth to the first word, and verbal, which starts from the first meaningful word to complete automatization of speech. Speech development is encouraged by a variety of means that include poems, reading, media, play, the environment in which the child is born, and speech role models. When encouraging development of speech, we should choose texts that are close to the child, contain rhyme and rhythm, melody and have a multisensory effect on the child's development because such content facilitates the child's learning and he learns unencumbered through play. The basic motor skills that develop in preschool are coordination, balance, general precision, general strength, general endurance, flexibility, and speed of reaction to auditory and visual stimuli. Quality stimulation of motor skills develops the proper load of the musculoskeletal system responsible for posture and the proper growth and development of bones and proper posture. The fine motor skills of the child are directly related to speech, i.e. their development occurs in parallel. „The formation of important speech zones in the brain is realized under the influence of nerve impulses of the fingers” (Herljević and Posokhova 2007: 115). Thus, by encouraging the development of fine motor skills, we also encourage the development of speech.

Knowledge of the child's developmental stages largely determines success in educational practice, because it depends on being able to provide the child with the necessary incentives for his growth and development.

Keywords: motor skills, speech, fine motor skills, development stimulation, motor development, speech development

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Razvoj govora	2
3. Poticanje razvoja govora	5
3.1. Pjesmice	5
3.2. Čitanje	6
3.3. Okolina	6
3.4. Mediji	7
4. Motoričke sposobnosti	8
4.1. Koordinacija	9
4.2. Ravnoteža	9
4.3. Opća preciznost	9
4.4. Dinamogena sposobnost očitovanja snage	10
4.5. Opća izdržljivost	10
4.6. Fleksibilnost/giblјivost	10
5. Razvoj motorike	10
5.1. Fina motorika	16
6. Poticanje razvoja motorike	18
7. Međuovisnost govora i motorike	19
7.1. Paralelni razvoj motorike i govora	20
8. Igre i vježbe za razvoj govora i motorike	21
8.1. Malešnice i igre prstima	21
8.1.1. Zadaća malešnica i igara s prstima	21
8.1.2. Metodički pristup malešnicama	22
8.2. Pjesme za automatizaciju i diferencijaciju glasova	23
8.3. Logoritmičke igre za najmlađe	25
8.4. Logoritmičke pokretne igre.	28
9. Zaključak	32
Literatura	33

1. Uvod

Razvoj govora i motorike djeteta započinje u majčinu trbuhu kada dijete sluša majčin glas te ga može raspoznati od glasova drugih osoba.

Velika se važnost pridaje razvoju govora i motorike od samog rođenja djeteta. „Razvoj pokreta, usvajanje govora i buđenje razmišljanja važni su koraci razvoja u prve tri godine djetetova života” (Velički i Katarinčić 2011: 12). Ključno je razumjeti kako dijete usvaja govorne i motoričke sposobnosti kako bi mogli na vrijeme uočiti moguće poteškoće te ih pokušati spriječiti ili smanjiti. Treba znati pronaći prava sredstva i načine rada s djetetom prema njegovoj individualnosti i mogućnostima kako bi iskoristili sav djetetov potencijal te razvili njegove sposobnosti do maksimuma. Bitno je poznavati razvojne faze djeteta jer prema njima znamo koje su pogreške tipične za tu dob, a na koje treba reagirati. „Pod pojmom »motorika« podrazumijevamo sve oblike kretanja, tzv. dinamičke stereotipe kojima se čovjek služi u svladavanju prostora” (Findak 1995: 30). Razvoj motoričkih vještina ovisi o naslijeđenim sposobnostima i okolini u kojoj se dijete nalazi.

Organizam djeteta je „plastičan” te ga treba oblikovati i poticati razvoj od samog rođenja. U nastavku rada objašnjene su faze usvajanja govora i razvoja motorike te načini poticanja oba razvoja.

2. Razvoj govora

„Kvaliteta djetetova života u velikoj mjeri ovisi o njegovoj sposobnosti za komunikaciju. Jezik prožima sve aspekte njegova iskustva, to je značajni dio egzistencije, način povezivanja s drugima, kroz njega izražava sebe i vodi brigu o svojim potrebama” (Apel i Masterson, 2004: 26).

Razvoj govora odvija se i prije samog rođenja djeteta. Prema autorima Hepper i Shahidullah (1994) fetalno slušno učenje postaje moguće u 27. tjednu trudnoće. Istraživači su otkrili da dojenčad stara svega tri dana može prepoznati majčin glas i razlikovati ga od glasova drugih osoba (Apel, Masterson, 2004). Dakle, djeca počinju učiti govor već u majčinu trbuhu, kada dijete sluša majčin glas i uči razlikovati taj glas od ostalih glasova jer ne smije se zaboraviti da se govor razvija i slušanjem (Posokhova 2008).

Govor je temelj ljudske komunikacije i značajan je za cjelokupan djetetov razvoj (Velički, Katarinčić 2011). U literaturi najčešće nalazimo na podjelu razvoja govora na dva razdoblja predverbalno i verbalno.

1. predverbalno - od rođenja do prve smislene riječi, a po nekima do prve rečenice
2. verbalno - od prve smislene riječi/rečenice do automatizacije govora (oko desete godine) i dalje (bogaćenje rječnika, složenije rečenice, kultiviranje govora) (Starc i sur., 2004:27)

Predverbalno razdoblje sastoji se od četiri faze razvoja govora. Prva faza počinje od rođenja i traje do drugog mjeseca starosti djeteta. Nju čine refleksivno glasanje i fiziološki krikovi. U pitanju su spontana glasanja koja odražavaju fiziološko i emotivno stanje djeteta (Starc i sur., 2004). Prema Velički i Katarinčić (2011) uspostavljanje rane emotivne komunikacije bitno je za zdrav opći i govorni razvoj djeteta jer u toj fazi počinje stvaranje prvih, za govor važnih senzomotoričkih živčanih veza. Referirajući se na Posokhovu (1999) između šestog i osmog tjedna u kontaktu s odraslima pojavljuje se prvi socijalni osmijeh. Ova se faza naziva fazom kričanja. Prvo glasanje je spontano, refleksivno te je odraz fiziološkog stanja dojenčeta, ugone ili neugode (Škarić, 1988). Važno je da se u ovoj fazi stvori emocionalna povezanost djeteta i skrbnika koja pridonosi razvoju emotivne komunikacije te je važna za cjelokupni razvoj djeteta.

Druga faza razvoja govora traje od drugog do petog mjeseca, a popraćena je kvalitetnom promjenom krika, pojavom smijeha i gukanja, pa se i naziva fazom gukanja (Velički, Katarinčić, 2011). Prema Posokhovej (1999) proces uspostavljanja svjesne kontrole nad izgovorom i slušanjem nastavlja se tako da dijete počinje ovladavati intonacijom. Kada dojenče leži na leđima, jezik mu se prirodno naslanja na mekši dio tvrdoga nepca. Upravo tamo odrasli stvaraju naše glasove *k* i *g*. Kada se dojenče počinje glasati, odjednom se pojavljuju i ti glasovi, kao

rezultat, dojenče se glasa svojim poznatim *ku*-ima i *gu*-ima (Apel i Masterson, 2004). Glasovi gukanja javljaju se tijekom izdaha te se uočava početak govornog disanja. Kada govorimo, koristimo specifično govorno disanje s udahom na nos i produljenim izdahom na usta (Velički i Katarinčić, 2011).

Treća faza može trajati od četvrtog, odnosno petog mjeseca pa sve do sedam i pol mjeseci starosti djeteta, ovisno o djetetu i brzini njegova razvoja. U ovoj se fazi javlja početno slogovno glasanje produljenih slogova koje kasnije prelazi u slogovno brbljanje, odnosno ponavljanje slogova uz slušnu kontrolu. Usporedno se javljaju i ritmički pokreti rukama - pljeskanje, tapšanje i sl. (Velički i Katarinčić, 2011). Prema Posokhovej (1999) upravo je ovo razdoblje od velike važnosti za govorni razvoj jer se ostvaruje spajanje odvojenih glasova u glasovne sekvence na temelju kojih se gradi govor.

Četvrta faza traje od pet mjeseci, odnosno sedam i pol mjeseci pa sve do dvanaest i pol mjeseci. Faza slogovanja započinje s otprilike šest mjeseci. Produkcija glasova je više voljnija, oponaša glasove iz okoline i sve veće komunikacijske usmjerenosti prema okolini (Velički i Katarinčić, 2011). S oko osam ili devet mjeseci početak će izgovarati duge nizove glasova koji će uključivati nekoliko različitih suglasnika i samoglasnika. Dijete može oponašati intonaciju govora ili oponašati riječ iako ne zna njezino značenje (Apel i Masterson, 2004). Dojenče počinje spajati različite slogove koji imaju značenje uz gestovnu imitaciju (npr. „pa-pa” praćeno mahanjem ručicom na odlasku) (Posokhova, 2008). U dobi od devet mjeseci djeca se još ne služe riječima pa se pokušavaju služiti drugim zanimljivim i kreativnim načinima komuniciranja, gestama i glasovima kojima se igraju (Apel i Masterson, 2004). Kada dijete iz predverbalne faze prijeđe u verbalnu, pa se ritam slogova pretvori u ritam, odnosno izgovori svoju prvu riječ, onda kažemo da je progovorilo (Velički i Katarinčić, 2011). U većini slučajeva to se dogodi između desetog i petanestog mjeseca života, ali to može biti i ranije i kasnije s obzirom na djetetov individualni razvoj.

Djeca se na početku verbalnoga razdoblja igraju glasovima, slogovima, pokretima gdje je bitno da dijete dobije osjećaj sigurnosti i prihvaćanja od osobe koja se za njega brine. U dobi od godine dana do godine i pol, dijete izgovara riječi koje imaju ujedno i funkciju rečenice (Velički i Katarinčić, 2011). Riječi u funkciji rečenice djetetu služe za imenovanje predmeta ili osoba. Pozdrav ili poziv osobe popraćen gestama upiranja prstom može značiti zahtijevanje određenog predmeta ili traženje informacije ili naprosto za vježbanje govora. Funkcija uvježbavanja je itekako korisna u ranim fazama jezičnog razvoja (Apel i Masterson, 2004).

Do druge godine dijete će imati usvojen rječnik od pedesetak riječi, a rečenica će se sastojati od dvije riječi. Takav način govora naziva se telegrafski govor i sadrži samo riječi koje su ključne

za poruku (Velički i Katarinčić, 2011). Jedna od najznačajnijih osobina ove faze je redovito usvajanje velikog broja novih riječi i proširivanje vrsta riječi koje koriste u govoru (Apel i Masterson, 2004). U dobi od dvije do dvije i pol godine dijete počinje za sebe vezivati „JA” koje se odnosi na tjelesno „JA”. Dijete doživljava sebe kao posebnost u odnosu na okolinu (Velički i Katarinčić, 2011). U početku razvoja govora dijete najprije usvaja imenice i jednostavne oblike glagola, jednostavne oblike opisne riječi i specifične riječi (ne, pa-pa, nema) koje su u izravnoj vezi s pojavom jednostavnih gesti koje nose značenje (upiranje prstom, mahanje, pokazivanje). S razvojem govora proširuje se i vokabular djeteta pa tako i vrste riječi koje upotrebljava. Počet će uvoditi složenije oblike opisnih riječi, glagole koje izražavaju unutarnje osjećaje ili stanja, glagole koji se odnose na pet osjetila te glagole koji prikazuju mentalne procese. Počet će upotrebljavati pojam broja i vremena u rečenicama.

Kada navršši tri godine služiti će se s više od tisuću riječi, a razumjeti će još više (Apel i Masterson, 2004). Dijete primjenjuje osnovna gramatička pravila te se može reći da je savladalo osnovu materinskog jezika (Škarić, 1988). Nakon treće godine dijete u rečenicu spaja četiri ili više riječi i njegov govor je gladak, bez ponavljanja slogova ili riječi.

Između četvrte i pete godine glas djeteta je jasan, glatko komunicira s drugom djecom i odraslima. U rečenicama iznosi mnogo pojedinosti, služi se istom gramatikom kao i svi članovi obitelji. Većinu glasova izgovara ispravno osim nekolicine poput *l, r, č, ć, š, ž, dž, đ* (Apel i Masterson 2004:8 prema American Speech-Language-Hearing Association). Dijete bi trebalo pravilno izgovarati sve glasove materinskoga jezika do polaska u školu i većina djece slijedi ovakav tijek jezičnoga razvoja.

Tablica 1. Pojavnosti glasova i glasovnih skupina u govornom razvoju djeteta:

Poznavanje izgovornih normi	
Dob djeteta	Pravilan izgovor glasova
3 - 3,5 godina	A E I O U P B T D K G M N V L F H J
4 - 4,5 godina	S Z C L J N J R
5 - 5,5 godina	Š Ž Č Dž Đ Ć

Izvor: Vuletić, 1990. prema Gugo Crevar preuzeto sa : <http://www.vrtic-cvrcak.zagreb.hr/default.aspx?id=122>

Treba imati na umu da se te vještine pojavljuju u određenim rasponima i da na brzinu usvajanja jezika utječu različiti čimbenici: osobnost djeteta, okolina u kojoj odrasta, zdravstveno stanje i dr. Faze usvajanja jezika mogu odstupati od djeteta do djeteta i zato je važno poticajno okruženje, pravilni govorni uzori i kvalitetni sadržaji jer upravo oni bitno utječu na pravilan razvoj govora i njegovo ujednačavanje (Velički i Katarinčić, 2011).

3. Poticanje razvoja govora

„Razvoj pokreta, usvajanje govora i buđenje razmišljanja važni su koraci razvoja u prve tri godine djetetova života” (Velički i Katarinčić 2011:12). Razvoj govora ovisi i o tome posjeduje li dijete tjelesnu spretnost i uvježbanu grubu motoriku kao temelj za razvoj fine motorike koja je povezana s govorom i jezikom. Fiziološko i govorno disanje mora biti usklađeno, a funkcija disanja zdrava jer govor koji prenosi osjećaje i raspoloženja oslanja se na zrak koji izdišemo (Velički i Katarinčić, 2011). Sfera pokreta u razgovoru obuhvaća ne samo riječ, već i sve što se u jeziku može nazvati muzikalnim - intonaciju, melodiju rečenice, naglasak, boju tona, ritmičke strukture, nijanse glasa, glasno/tiho, brzo i polako, kao i geste - to su elementi govora koji kod maloga djeteta djeluju dublje nego sadržaj izgovorenoga (Velički i Katarinčić 2011;12 prema Patzlaff 2004).

3.1. Pjesmice

Pjesmice imaju kvalitetu ritmičnosti te su dostupne vizualiziranju što je djetetu lakše prihvatiti. Ritmičke i slikovite pjesmice, dijete uči spontano i bez naprezanja jer mu sam proces ponavljanja pruža zadovoljstvo. Omogućuju opuštajuće usvajanje slivenog govora, pravilnog ritma, naglasaka i intonacije (Herljević i Posokhova, 2007). Pri slušanju dijete uključuje cijelo tijelo, donja vilica se opušta, usne se malo pokreću zajedno s govornikom i djeca ponavljaju riječi koje čuju. Iznutra putem disanja/strujanja zraka aktivira se cijelo tijelo pri učenju govora. Učenje artikuliranog govora postižemo stihovima koji sadrže onomatopeju i ponavljanja. Njima uvježbavamo izgovor samoglasnika i suglasnika dok dijete nije ometano značenjem, već vježba tehniku i govor (Velički i Katarinčić, 2011). Jednostavne pjesmice koje sadrže ritam i pokret te imaju zanimljiv sadržaj pomažu djetetu da spontano uči ponavljanjem pjesmica bez osjećaja dosade i napora (Herljević i Posokhova, 2007). „Djeca i sama stvaraju besmislene stihove i tako jezik postaje njihova igračka. Jezik poezije vodi nas na prapočetak jezika bez obzira na to kojim jezikom govorimo i upravo je iz tog razloga on jedan od najboljih poticaja za govor.” (Velički i Katarinčić 2011:14).

3.2. Čitanje

Osim pjesmica pozitivan utjecaj na razvoj dječjeg govora ima i čitanje slikovnica, knjiga i drugih tekstova koji su prilagođeni djetetu. Prva knjiga s kojom se dijete susreće je slikovnica. „Slikovnica je prva knjiga u životu djeteta, prijelaz od situacijskog konteksta na kontekst simbola. Svrha joj je da pomaže djetetu otkriti svijet i medij pisane riječi; razvija spoznajni svijet djeteta; izaziva emocije; razvija govor i bogati fond riječi; zadovoljava potrebu za novim“ (B. Majhut i D. Zalar 2008). Prema Apel i Masterson (2011) najprije se započinje s jednostavnim slikovnicama te se postupno prelazi na složenije oblike djela koja odgovaraju individualnostima i razvoju djeteta. Čitanje knjiga pomaže djetetu u razumijevanju kompleksnijih rečeničnih struktura i kako složiti informaciju u logičkom vremenskom redoslijedu. Dijete će samo odrediti koliko puta želi da mu se ista knjiga čita tzv. opetovano čitanje (Apel i Masterson, 2011). „Važnost koju knjiga ima u različitim segmentima života pojedinca neupitna je, a posebnu važnu ulogu ima u razvoju pismenosti. Nužno je da dijete u doticaj s pismenošću dođe mnogo ranije nego što je spremno samostalno čitati i pisati. Iako dijete prvu pisanu riječ možda susreće na kutiji od igračke, nekom odjevnom predmetu, natpisu na svjetlećoj reklami ili drugdje” (Martinović i Stričević 2011:39).

3.3. Okolina

Veliki utjecaj na razvoj govora djeteta ima i okolina u kojoj se nalazi. Za zdrav razvoj djeteta od velike je važnosti i dobar govorni uzor roditelja ili skrbnika. Komunikacija s djecom odvija se uvijek i u svakom trenutku, stoga valja obratiti pozornost na poštapalice te da iz našeg govora ne izbijaju nesvjesne poruke koje će jače utjecati na djecu (Velički i Katarinčić, 2011). U razgovoru s djecom treba im pružiti punu pozornost te im dati do znanja da slušamo ono što govore i da su ravnopravni sudionici u razgovoru. Dječje odgovore treba proširivati, dopunjavati i ispravljati i dati im slobodu izražavanja. Važno je neprestano stvarati prilike za komunikaciju i raditi s njima individualno, ali i u skupinama poštujući njihove želje i vodstvo (Šego, 2009). „Roditelj, odnosno odgojitelj trebao bi uvijek iznova propitkivati vlastito ponašanje i postupke, a također bi trebao i propitivati vlastiti govor, govor koji nudi djeci te govorno-jezične i književno umjetničke sadržaje kojima djecu okružuje, njihovu primjerenost te adekvatnost okruženja za slušanje i primanje takvih sadržaja” (Velički i Katarinčić 2011:16). Uloga odgojitelja tu je posebno važna jer ima priliku utjecati na razvoj govora. Uspostavljanje komunikacije između odgojitelja i djeteta temelji se na stvaranju socioemocionalne veze koja se razvija svakodnevno kroz aktivnosti odgojitelja i djeteta (Petrović-Sočo, 1997). Odgojitelj mora uspostaviti kvalitetnu komunikaciju s djetetom te mu pružiti priliku za samostalno izražavanje. Kod osmišljavanja

aktivnosti odgojitelj treba imati na umu interese, potrebe i individualne karakteristike djece te prema njima prilagoditi aktivnosti. Uloga odgojitelja nije da poučava već da stvori takve uvjete u kojima djeca mogu slobodno istraživati, stvarati, eksperimentirati i propitkivati kako bi sami razvili svoja znanja i napredovali brzinom koja njima odgovara. Dakle, najvažniji zadatak odgojitelja je da osmišljava poticajne i zanimljive aktivnosti koje odgovaraju interesima djece te im omogućiti stalni kontakt s pravilnim govorom kroz svakodnevne aktivnosti koje će odgojitelj pratiti odgovarajućim govornim izrazom (Petrović-Sočo, 1997). Rane jezične aktivnosti znatno utječu na kasnija jezična postignuća. Ako se rani jezični razvoj ne potiče, ima veći rizik od poremećaja u ponašanju te slabijem uspjehu u školi i učenju (Šego, 2009).

3.4. Mediji

U današnje vrijeme mediji imaju veliki utjecaj na dijete i njegov razvoj. Dijete je okruženo medijima od samog rođenja i neizbježan je njihov utjecaj na razvoj djeteta. Kvalitetan televizijski program kod djeteta potiče radoznalost, otkriva mu nove ideje i znanja, poučava, potiče maštu i učenje novih riječi. Isto kao i nakon čitanja s djetetom treba razgovarati o viđenom, o likovima, priči i tijeku događaja. Potaknuti na razgovor, dati mu priliku da ispriča svoje viđenje jer tako potičemo govorni i emocionalni razvoj djeteta te izvlačimo pozitivne strane medija koje nam mogu pomoći u poučavanje djeteta (Šego, 2009). Naime, medijima najčešće nedostaje ono bitno - intencija, namjera govora, zato moramo biti pažljivi pri izboru sadržaja koji ćemo davati djeci. Akcijski filmovi, dječje emisije i crtani filmovi koji sadrže nasilje, brzu izmjenu slika i nekvalitetan govorni sadržaj ograničavaju dječji govor. Za vrijeme gledanja takvih sadržaja zastupljenost prirodnih pokreta je znatno smanjena i nema odgovarajućih poticaja koji bi potaknuli razvoj fine i grube motorike te osjetilnog sustava (Velički i Katarinčić, 2011). Prema Apel i Masterson (2004) mediji mogu imati pozitivan utjecaj na razvoj djeteta. Kvalitetni sadržaji mogu pružati govorne i jezične uzore, razvoj predčitalačkih vještina, obogatiti igranje i rječnik i pružiti priliku za upoznavanje sa stranim jezicima i drugim kulturama. „Pravilno dozirane i pomno odabrane televizijske emisije i crtani filmovi mogu oplemeniti djetetov jezično-govorni razvoj i pridonijeti usvajanju novih znanja” (Šego 2009:129).

3.5. Igra

Prema Velički i Katarinčić (2011) u zadnje vrijeme sve je manje izvornoga govora, razgovora, dakle djeca više ne usvajaju govor spontano već ga na neki način moraju i učiti. Kao odgovor na taj problem javljaju se stari stihovi, brojalice, tapšalice i razne druge pokretne igre koje su stoljećima usmeno prenošene. Ti stihovi i igre su izvrsno pedagoško sredstvo jer

povezuju stvaranje glasova s plesom, gestama ili glazbom, postaju gotovo malo „cjelovito umjetničko djelo” koje na djetetov organizam utječe oživljavajuće i potiče razvoj (Velički i Katarinčić, 2011). Ove igre su djetetova prva ritmička i glazbena stimulacija, a sa svojim multisenzoričkim djelovanjem poticajne su i za razvoj govora. Njima razvijamo i slušnu i prostornu percepciju, vježbe glasanja i izgovaranja, osjećaj za tempo i ritam, govorno i motoričko ponašanje, motoričke sposobnosti i osvještavanje vlastitoga tijela (Herljević i Posokhova, 2007). Ujednačen ritam stihova omogućava pravilnost u fizičkom i govornom disanju. Igre se mogu primjenjivati od najranije dobi počevši s jednostavnim igrama koje su povezane s dodirrom, zatim se prelazi na jednostavne igre s prstima te se s razvojem djeteta prelazi na sve zahtjevnije igre i stihove koje uz njih dolaze čime se potiče i koncentracija djeteta (Velički i Katarinčić, 2011). U igri je važna atmosfera uzajamnog prihvaćanja i srdačnosti jer dijete ritam pjesmice ne doživljava samo slušanjem, već i taktilno i kinestetski (Herljević i Posokhova, 2007). „Igre poticanja izgovora glasova i slogova usko su povezane s igrama koje potiču slušanje te s onima za razvoj motorike. Za stimuliranje govornih sposobnosti važna je rana djetetova izloženost glazbi, govoru i razgovoru” (Šego 2009:135).

4. Motoričke sposobnosti

„Motoričke sposobnosti uvjetno se definiraju kao latentne motoričke strukture koje su odgovorne za praktički beskonačan broj manifestnih reakcija i mogu se izmjeriti i opisati” (Findak 1995:14). Razvoj i rast djeteta ovisi o biološkim zakonima i okolini, dakle o naslijeđenim sposobnostima i poticajima koje dijete dobiva u okolini u kojoj odrasta. Organizam djeteta je „plastičan”, može se oblikovati i s time treba krenuti od najranije dobi. Dobro dozirani podražaji potiču pravilno držanje tijela, pravilno opterećenje mišićno-ligamentnog sustava odgovornog za držanje tijela te pravilan rast i razvoj kostiju (Prskalo i Sporiš, 2016).

Osnovne motoričke sposobnosti koje se mogu razvijati u predškolskoj dobi su:

1. Koordinacija
2. Ravnoteža
3. Opća preciznost
4. Opća snaga
5. Opća izdržljivost
6. Fleksibilnost
7. Brzina reakcije na zvučne i vizualne podražaje (Neljak 2009)

4.1. Koordinacija

„Sposobnost upravljanja pokretima cijelog tijela ili dijelova lokomotornog sustava, a očituje se brzinom i preciznom izvedbom složenih motoričkih zadataka, odnosno brzim rješavanjem motoričkih problema” (Milanović 1997:563). Koordinaciju možemo povezati s ostalim sposobnostima djeteta jer se sposobnosti kod djece razvijaju integrirano. Povezuje se s:

- preciznošću - kotrlja, dodaje, baca, hvata, gađa, ubacuje predmete različite težine i oblika
- ravnotežom - zadaci hodanja s predmetom, hodanja po suženoj površini
- razvojem dinamične sposobnosti očitovanja - penjanja uz uzvisinu, stube, silaženje, provlačenja, vučenja predmeta, potiskivanja
- preciznošću baratanja predmetima - prenosi, skuplja, razvrstava i slaže predmete (Juričić i sur. 2015)

Djeci predškolskog uzrasta treba zadavati zadatke različitih načina kretanja jer se kod djece razvoj koordinacije u kretanju manifestira kao agilnost. Potiče se razvoj koordinacije vježbanjem kretanja sa zadacima, svladavanje prepreka: prolaženje preko, između, ispod, kroz, promjene smjera kretanja, nagla zaustavljanja i ubrzanja (Juričić i sur. 2015).

4.2. Ravnoteža

„Ravnoteža tijela je održavanje stalnoga položaja tijela ili njegovih dijelova. Ostvaruje se pomoću različitih organa i receptora. Najvažniji je *organ za ravnotežu* (vestibularni sustav) u unutarnjem uhu koji zamjećuje smjer kretanja tijela.” (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje n.d.). Ravnoteža ovisi i o osjetilu vida, receptorima za dodir u koži i središnjem živčanom sustavu (Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje n.d.). Vestibularni sustav pomaže i u razvoju mišićnog tonusa, držanja, koordinacije, prostorne svjesnosti, vida i kretanja očiju, govora, sluha i jezičnog razvoja prilikom razvoja koordinacije. Djetetov vestibularni sustav stimulira bilo kakva aktivnost tijekom koje se djetetovo tijelo sigurno i nježno trese, poskakuje, okreće, vrti ili njiše. (kindyoo.hr 2019)

4.3. Opća preciznost

„Sposobnost da se gađanjem, koje podrazumijeva izbačaj i prestanak kontrole nad izbačenim predmetom ili ciljanjem, što podrazumijeva vođenje predmeta do samog cilja, pogodi cilj u mjestu ili kretanjem, naziva se preciznost. Ovdje se naglašava kinestetički osjećaj i procjena parametra cilja” (Milanović 1997). Kod razvoja preciznosti djetetu se daju zadatci koji zahtijevaju precizno djelovanje, npr. gađanje lopticom u cilj (Burja, 2016).

4.4. Dinamogena sposobnost očitovanja snage

„Snaga je rad obavljen u jedinici vremena odnosno količina energije utrošena u jedinici vremena” (Krleža 2008). Svakodnevnim aktivnostima kao što su penjanje, nošenje težih predmeta, loptanje, guranje i igre u vodi djeca vježbaju snagu. To pozitivno utječe na njihov rast i razvoj, razvijanje motoričkih vještina i pravilan psihomotorni razvoj djeteta (Matijević Mikelić i Morović, 2010).

4.5. Opća izdržljivost

„Izdržljivost se ističe kao značajna sposobnost određena radnom sposobnošću svih organa i organskih sustava, a ponajprije senzomotričkim živčanim sustavom, srčano-žilnim te respiratornim sustavom“ (Prskalo i Sporiš 2016:162). Osnova ove sposobnosti je održavanje odgovarajućeg tempa i aktivnosti i odgađanje pojave velikog umora koji bi znatno smanjio razinu efikasnosti motoričkog djelovanja. (Milanović 2009)

4.6. Fleksibilnost/gibljiost

„Gibljiost je sposobnost izvedbe pokreta što veće amplitude pri čemu je mjerilo maksimalna amplituda pokreta, a u znanstvene svrhe najčešće se izražava stupnjevima, a ovisna je o elastičnosti mišića i veza” (Prskalo i Sporiš 2016;161 prema Zatsiorsky 1972). Za razvoj fleksibilnosti preporučuje se metoda statičkih istezanja, metoda dinamičkih istezanja i metoda stretching vježbi (Milanović 1997). Također se preporuča za istezanje mišića nakon vježbanja jer se smanjuje opasnost od povreda mišića, ligamenata i zglobova te se poboljšava krvotok i drugi regenerativni procesi, poboljšava se fleksibilnost i smanjuje napetost mišića (Malacko 2008).

5. Razvoj motorike

Motorički razvoj djeteta u prvoj godini života (Stojčević - Polovina)		
	POTRBUŠNI STAV	LEĐNI STAV
Novorođenče	<ul style="list-style-type: none">- jaka savijenost svih zglobova, posebno kukova i koljena- guza podignuta u zrak.- glava je naslonjena na lice i nagnuta na stranu (dodiruje podlogu kada je okreće na stranu)- ruke savijene u laktovima i priljubljene uz tijelo- palčevi su pored šaka (ponekad i u njima), šake su mekano poluotvorene	<ul style="list-style-type: none">- u leđnom položaju veliki zglobovi su uglavnom savijeni- kralježnica je savijena, glava je nagnuta na stranu- ruke su savijene u laktovima i lagano raširene na podlozi- palčevi su pored šaka (ponekad i u njima), šake su mekano poluotvorene- noge su savijene u kukovima i koljenima

	<p>- ovaj stav se smatra prirodnim stavom djeteta</p> 	<p>- javlja se Moro reakcija</p>
6 tjedana	<p>- dijete je opuštenije, popušta savijenost zglobova</p> <p>- javlja se aktivni socijalni kontakt s okolinom</p> <p>- podiže glavu na nekoliko sekundi oslanjajući se na ruke koje su savijene u laktu i priljubljene uz tijelo</p> <p>- palčevi su izvan šaka, a šake su mekano poluzatvorene ili otvorene</p> <p>- 75% djece u to vrijeme može fiksirati pogledom</p> 	<p>- razvija „stav mačevaoca”, drugi oblik masivne spontane pokretljivost</p> <p>- glava je okrenuta prema objektu, noga je ispružena na tu stranu s rukom koja je ispružena</p> <p>- još uvijek reagira cijelim tijelom iako pogledom pokušava „uhvatiti majku“ s otvorenom šakom i palcem van šake</p> <p>- ruka i noga su savinute na drugoj strani tijela</p>
2 mjeseca		<p>- razvija se koordinacija ruka-ruka.</p> <p>- vrijeme fiziološke (normalne) distone pokretljivosti, trećeg oblika masivne pokretljivosti djeteta koje ne smije trajati duže od 3 mjeseca</p> <p>- ostvarivanje kontakta s okolinom cijelim tijelom.</p>
3 mjeseca	<p>- odizanjem glave dijete odize i rameni obruča za cca 45°</p> <p>- oslonac se pomiče na laktove što predstavlja prvi sigurni antigravitacijski stav djeteta</p> <p>- glava se može slobodno okretati, a da se pritom ne mijenja stav tijela</p>	<p>- razvija se koordinacija oko-ruka-usta</p> <p>- noge odize od podloge tako da one u kukovima i koljenima čine 90°</p> <p>- razvija se radiopalmarni hvat (sa savinutim prstima i dlanom)</p>

		
4,5 mjeseca	<ul style="list-style-type: none"> - može prenijeti ravnotežu na jedan lakat kako bi oslobodilo drugu ruku za hvatanje - koljeno povlači prema naprijed do 90°, a s druge strane se oslanja na lakat i zdjelicu - slobodnom rukom hvata predmete koje odmah stavlja u usta 	<ul style="list-style-type: none"> - s 4 mjeseca hvata na strani ruke iz sredine tijela prema van, ne može prijeći “polovicu” tijela - s 4,5 mjeseca počinje hvatati izvana prema unutra i može pratiti predmet i preko polovice tijela
5 mjeseci	<ul style="list-style-type: none"> - ispružajući ruke i oslanjajući se na korijen dlana dijete se počinje odizati još više od podloge - može okrenuti podlakticu i ukloniti predmet s nje - dijete se osloni na trbuh, a ruke odigne kao da pliva ako ne može uhvatiti predmet 	<ul style="list-style-type: none"> - može prenijeti težinu tijela na stranu direktno hvatajući predmet na drugoj strani - premješta igračke iz jedne u drugu ruku - rukama dodiruje genitalije i koljena
6 mjeseci	<ul style="list-style-type: none"> - razvio se siguran oslonac na dlanove i ispružene ruke, oslanjajući se gotovo na bedra 	<ul style="list-style-type: none"> - dijete se okreće s leđa na trbuh (koordinirano i kontrolirano, bez “zabacivanja” glave, a u njemu sudjeluju i ruke i noge) - razvija se koordinacija oko-rukano-ga (rukama dohvaća i stopala)

		<ul style="list-style-type: none"> - sjedeći stav može održati kraće vrijeme uz lagano povijenu glavu i zaobljena leđa, ruke pruža prema naprijed oslanjajući se na šake s raširenim prstićima - ovo se naziva prednja obrambena reakcija i ne smatra se sjedenjem djeteta
7 mjeseci	<ul style="list-style-type: none"> - razvija se bočni položaj u kojem se dijete oslanja na zdjelicu, natkoljenicu i lakat jedne ruke - "stav vrtnog patuljka" odignut će se na ispruženu ruku oslanjajući se na dlan - počinje se povlačiti po podlozi (noge se izmjenično savijaju i ispružuju, ruke su savijene uz oslonac na laktove) tzv. vojničko puzanje - javlja se izbalansirano kretanje rukama (odiže trup od podloge, opirući se na ruke i koljena i u tom stavu se može njihati naprijed natrag) 	<ul style="list-style-type: none"> - razvoj pincetnog hvata (najprije palcem i kažiprstom, kasnije i drugim prstima) - početak fine motorike - razvoj koordinacije oko-ruka-noga-usta
8 mjeseci	<ul style="list-style-type: none"> - puže oslanjajući se na ispružene ruke i koljena, zdjelica je podignuta, a koljena u širini zdjelice - kralježnica na početku malo savijena, a stopala su pod pravim kutom u odnosu na podlogu <ul style="list-style-type: none"> - 8,5 mjeseci dijete se može povući u klečeći stav 	<ul style="list-style-type: none"> - dijete je u mogućnosti samostalno se posjesti - na početku kralježnica je lagano zaobljena, a noge ne može ispružiti u potpunosti - javlja se postranična obrambena reakcija (pruža ruke na stranu kako bi se branilo od pada)
9 mjeseci	<ul style="list-style-type: none"> - puzanje je potpuno razvijeno - kralježnica je idealno ispružena, potkoljenice paralelne, a stopalo prati liniju potkoljenica 	<ul style="list-style-type: none"> - razvijeno je samostalno sjedenje, kralježnica je u potpunosti ispružena, kao i noge - rukama se može igrati, a okretanjem tijela stvara veće mogućnosti za aktivnosti ruku - javlja se stražnja obrambena reakcija

		- razvija se fina motorika, kod pincetnog hvata svi prsti su savijeni u zglobovima
10-11 mjeseci	<ul style="list-style-type: none"> - hoda uz predmete, pri čemu i ruke i noge imaju oslonac (prvo jedna ruka, suprotna noga, suprotna ruka i zatim opet noga) - sa deset mjeseci funkcija šaka je sve bolja (počinje stavljati npr. kocku u lončić) 	
12 mjeseci	<ul style="list-style-type: none"> - prvi samostalni koraci prema naprijed - početno hodanje razlikuje se od razvijenog hoda (dinamična baza hoda je u početku nešto šira) - u održavanju ravnoteže djetetu pomažu ruke - tijekom jedanaestog i dvanaestog mjeseca zbog razvoja svoje senzomotorne inteligencije počinje se na izvjestan način organizirano igrati stavljanjem manjeg predmeta u veći, vađenjem predmeta, nošenjem i ispuštanjem ga gdje i kada to želi - slaže toranj od dvije, tri kockice 	
13 mjeseci	<ul style="list-style-type: none"> - dijete samostalno hoda, a baza oslonca je sada uža - može ostati stajati u sredini prostorije, mijenjati smjer hoda, a i ustati se u slobodnom prostoru, "kao medvjed" 	
Izvor: https://poliklinika.org/normalni-motorni-razvoj/		
Motorički razvoj djeteta od 1. do 6. godine		
13 - 18 mjeseci	<p>Dijete samostalno stoji, sjeda i hoda bez pomoći. Može nositi male predmete u obje ruke i bacati male lopte. Voli manipulirati predmetima (vući, gurati, bacati, vrtjeti, otvarati), maše pa-pa i plješće rukama. Može samostalno okretati stranice knjiga, držati olovku i šarati, ali gotovo bez kontrole. Skida kapu, rukavice i čarape te može služiti 2-3 kocke u toranj. Žlicu tijekom jela drži, ali teško dovodi</p>	

	hranu do usta.
19 - 24 mjeseca	Dijete dobro hoda, može hodati uz stepenice uz pomoć i koračati unatrag. Baca ili kotrlja veliku loptu i slaže toranj od četiri kockice. Pomaže u pranju ruku, samo jede žlicom, otvara pretince ladice i kutije. Sjedi i kreće se na guralicama i autićima, voli trčati, ali se ne može uvijek okrenuti ili zaustaviti.
25 - 30 mjeseci	Hoda uz i niz stepenice s obje noge na stubi. Može poskakivati na mjestu i hodati na prstima i unatraske. Slaže toranj od 6-8 kockica. Skida odjeću, otvara i zatvara patentni zatvarač na odjeći. Drži olovku kažiprstom i palcem.
31 - 36 mjeseci	Baca loptu rukom i udara nogom prema naprijed, pokušava uhvatiti veliku loptu. Stoji i održava ravnotežu na jednoj nozi, može preskočiti 10 cm i izbjegava sitne i iznenadne prepreke na putu. Penje se i spušta niz tobogan i vozi tricikl. Voli sudjelovati u pripremi hrane, pere ruke i zube. Obuva cipele, ali ne može vezati vezice.
3 - 4 godine	Naglo se zaustavlja nakon trčanja i može vješto promijeniti smjer trčanja. Penje se na prepreku u visini prsnog koša, poskakuje na jednoj nozi i sunožno poskakuje na mjestu. Stoji na jednoj nozi bez pomoći, stoji i hoda na prstima. Ima recipročne pokrete ruku i nogu. Hvata loptu ispruženih ruku, nogom snažno udara loptu, baca loptu u visini glave na udaljenost od 1,5 m. Vozi tricikl, ljulja se na ljuljačci i gradi toranj od 8 - 10 kockica.
4 - 5 godina	Trči na prstima, hoda sigurno naprijed, nazad, postrance, na prstima i dugim koracima. Skače s mjesta u vis i dalj, skače s podloge u visini koljena. Gradi toranj od deset i više kockica, pokušava kolut naprijed - stoji na glavi i ruši se postrance. Baca loptu jednom rukom, preko glave u cilj udaljen 2 m. Spretniji je u igrama loptom, može se koristiti reketom.
5 - 6 godina	Trči i udara loptu i uz stube, povezuje trčanje i skakanje. Stoji na jednoj nozi 8-10 sekundi, može se sagnuti i dotaknuti nožne prste, a da ne savija koljena. Može napraviti kolut naprijed, može voziti sanjke, koturaljke i klizaljke. Objema rukama hvata loptu iz različitih visina, baca u dalj sa zamahom tijela i baca u cilj udaljen 3 metra. Kreće se skladno u ritmu glazbe. Skače u vis i dalj (60 cm sa šest god.), može napraviti kolut naprijed.

Izvor: Nović 2017;30-33

5.1. Fina motorika

Fina motorika podrazumijeva pokrete manjih grupa mišića u ruci, prstima, zglobovima, usnama i jeziku djeteta i zahtijeva dobru koordiniranost djelovanja pojedinih skupina moždanih stanica. Razvoj mišića potrebnih za finu motoriku omogućuje djeci da samostalno mogu obavljati zadatke poput pranja zubi, vezanja vezica, pisanja, jedenja i drugih aktivnosti (Higuera 2018). „Znanstvenici koji proučavaju razvoj dječjeg živčanog sustava, a posebice razvoj govora otkrili su veliko stimulativno značenje funkcije ruke” (Herljević i Posokhova 2007:115). Veoma je važno poticati razvoj fine motorike od ranog djetinjstva jer se zone odgovorne za govor i pokrete prstiju nalaze vrlo blizu te se razvijaju paralelno. „Formiranje važnih govornih zona u mozgu ostvaruje se pod utjecajem živčanih impulsa prstiju ruke” (Herljević i Posokhova 2007:115). Poticanjem fine motorike u ranoj dobi, potičemo i razvoj govora. Najvažnije vještine fine motorike koje djeca moraju razviti su:

- Razvoj lukova dlanova što omogućuje da se dlan uvijek prema unutra. Pomaže u koordiniranju pokreta prstiju, što je potrebno za pisanje, otkopčavanje odjeće i hvatanje.
- Stabilnost zgloba omogućuje djeci jačanje i kontrolu pokreta prstiju.
- Upotreba palca, kažiprsta i ostalih prstiju za precizno hvatanje.
- Sposobnost izvođenja malih pokreta s rukom, gdje se dodiruje vrh palca, kažiprst i srednji prst - intrinzični razvoj mišića.
- Istodobna koordinacija obje ruke - bilateralne vještine ruku.
- Vještina rezanja škarama razvija se oko 4 godine i razvija snagu ruku i koordinaciju ruku i oka. (Higuera 2018)

Dob djeteta	Razvoj fine motorike
1-3 mjeseca	Refleksivno hvata prst ili igračku stavlenu u ruku.
3 mjeseca	Nestaje refleks hvatanja. Kratko drži igračku stavlenu u ruku.
4 mjeseca	Drži i tresе zvečku. Spaja ruke zajedno i igra se s njima. Poseže za predmetima, ali ih često promašuje.
5 mjeseci	Namjerno hvata predmete. Gužva papir, pljuska po vodi.
6 mjeseci	Drži bočicu, hvata vlastite noge. Može približiti stopala ustima.

7 mjeseci	Premješta igračku iz ruke u ruku. Lupa predmetima po stolu. Stavlja sve u usta. Voli se igrati s papirom.
9 mjeseci	Može uhvatiti male predmete između palca i kažiprsta.
10 mjeseci	Pokazuje na predmete kažiprstom. Namjerno ispušta predmete iz ruku.
11 mjeseci	Stavlja predmet iz jedne ruke u drugu kada ga se to traži, ali ih ne pušta.
12 mjeseci	Stavlja i pušta predmet u tuđu ruku na zahtjev. Kotrlja loptu po podu. Počinje držati bojicu i šarati po papiru.
15 mjeseci	Gradi toranj od dvije kockice. Opetovano baca predmete na pod. Počinje samostalno skidati odjeću počevši od cipela.
18 mjeseci	Gradi toranj od tri kockice. Počinje jesti žlicom. Okreće stranice knjiga po dvije ili tri istovremeno. Šara po papiru.
2 godine	Gradi toranj od šest ili sedam kockica. Okreće stranice knjige jednu po jednu. Okreće kvake na vratima i otvara poklopce posuda. Pere i suši ruke. Zna se koristiti žlicom i vilicom.
2,5 godine	Gradi toranj od osam kockica. Drži olovku među prstima.
3 godine	Gradi toranj od devet ili deset kockica. Samostalno oblači čarape i cipele. Može otkopčati i zakopčati gumb. Pri nošenju posuda koje nešto sadrže jako malo prolijeva.
4 godine	Samostalno se oblači osim vezanja cipela. Reže škarama, ali ne precizno. Pere i suši lice.
5 godina	Oblači se bez pomoći. Veže cipele, piše jednostavna slova.
<i>Izvor: Miller-Keane Encyclopedia and Dictionary of Medicine, Nursing, and Allied Health, 5th ed. and Child Development Institute, http://www.childdevelopmentinfo.com.</i>	

Razvoj motorike može se poticati raznim svakodnevnim aktivnostima kao što su: kotrljanje kamenčića ili loptica prstima, oblikovanje tijesta, gline ili plastelina, nizanje perlica, zakopčavanje gumba, crtanje, vezanje čvora na konopcu, masaža ruke itd.

6. Poticanje razvoja motorike

„Cilj je tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnog područja u predškolskom odgoju poticanje pravilnog rasta i razvoja djece predškolske dobi, čuvanje i unapređivanje njihova zdravlja, optimalan razvoj njihovih antropoloških obilježja, stjecanje i usavršavanje biotičkih motoričkih znanja i općih kinezioloških znanja, poboljšanje motoričkih postignuća i postizanje primjerenih odgojnih učinaka” (Findak 2009:376).

U najranijoj dobi niska razina temeljnih motoričkih vještina dovodi do problema pretilosti, smanjenja pokreta i mobilnosti te može ugroziti buduće uključanje u kineziološke aktivnosti (Prskalo i Sporiš, 2016). Istraživanja su pokazala da se može i mora utjecati kineziološkim podražajima na razinu motoričkih sposobnosti, a posebice u najmlađoj dobi. Na uzorku predškolske djece primijenjeno je šesnaest motoričkih testova i četiri testa spremnosti kako bi se procijenio utjecaj boravka u vrtiću na spremnost za školu i motoričke sposobnosti prije upisa u prvi razred. Najniža razina spremnosti zabilježena je kod one djece koja su najmanje vremena provela u sustavu predškolskog odgoja i obrazovanja, dok su djeca koja su redovito pohađala program postigla najveći uspjeh. Dakle, izobrazba i motoričke aktivnosti stečene u vrtiću značajno doprinose spremnosti za školu i motoričkim sposobnostima djece. (Krneta i Katić, 2010).

Zbog uvažavanja biopsihosocijalnih karakteristika djece potrebno je postaviti *posebne ciljeve* tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnog područja kao bi odgovarali dobi i mogućnostima djeteta. „Posebni ciljevi tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnog područja su:

- podmirenje primarnih biotičkih motiva za kretanjem
- razvijanje osobina i sposobnosti u skladu sa zakonitostima rasta i razvoja djece predškolske dobi
- utjecanje na morfološki status djece te dobi njegovanjem mišićnih reakcija primarno potrebnih za održavanje stava tijela i održavanje ravnoteže
- utjecanje na povećanje otpornosti organizma prema nepovoljnim vanjskim utjecajima
- usvajanje i usavršavanje temeljnih prirodnih oblika kretanja, a posebice onih koji su neophodni u svakodnevnom životu
- usvajanje temeljnih znanja o čuvanju i unapređivanju zdravlja
- zadovoljavanje potrebe za igrom kao osnovnom pretpostavkom za razvoj stvaralačkih sposobnosti i socijalizaciju djece
- razvijanje i njegovanje zdravstveno-higijenskih navika

- poticanje i osposobljavanje djece za sve oblike sporazumijevanja i izražavanja, a posebice motoričko izražavanje
- utjecanje na formiranje pravilnih stavova o vrijednostima tjelesnog vježbanja
- utjecanje na razvoj ekološke svijesti provođenjem tjelesnog vježbanja u primjerenim prirodnim i zdravstveno-higijenskim uvjetima“ (Findak 2009;377)

„Uvijek postoji mogućnost da se na razvoj sposobnosti utječe učenjem i vježbanjem do one mjere do koje to dopuštaju urođene granice” (Zahtila 2015;16).

7. Međuovisnost govora i motorike

Pojam o međuovisnosti govora i motorike datira još iz II. st. pr. Kr. gdje su stari Kinezi tvrdili kako igre prstima pomažu u usklađivanju duha i tijela. Podražaji prstiju i dlana otklanjaju napetost u rukama i u govornim organima - usnama i jeziku. Igre prstima koje uključuju stihove i finu motoriku čine dijete opuštenijim, emocionalno i mentalno (Herljević i Posokhova, 2007). Dijete upoznaje svijet dodirujući ga, a ne imenujući, zato ruke imaju dvostruku funkciju, povezuju senzomotoriku i motoriku. „Kada govorimo o razdoblju pripreme za aktivni govor djeteta, ne smijemo uvažavati samo trening govornog aparata, već moramo misliti i na pokrete prstiju” (Kolzowa 1975:647 prema Velički i Katarinčić 2011:21). Veliko stimulativno značenje funkcije ruke otkrili su znanstvenici koji proučavaju razvoj dječjeg živčanog sustava, a posebno razvoj govora. Rukama se služimo kada se ne možemo sjetiti riječi, često u razgovoru i prilikom objašnjavanja koristimo geste ili pokrete tijela. Formiranje važnih govornih zona u mozgu se ostvaruje pod utjecajem živčanih impulsa prstiju. „Tako je na temelju istraživanja velikog broja djece, otkrivena sljedeća zakonitost: kada razvoj pokreta prstiju odgovara dobi, razvoj govora je također normalan. Kada razvoj fine motorike zaostaje, zaostaje i razvoj govora” (Herljević i Posokhova 2007:116). Moždane stanice koje su zadužene za govor nalaze se na istom mjestu gdje i zrcalni neuroni koji su odgovorni za sustav upravljanja pokretom u središnjem živčanom sustavu (Velički i Katarinčić, 2011). „Sve je to znanstvenike dovelo do zaključka da se govor tijekom čovjekova razvoja razvio iz motoričkog sustava mozga. Istraživanja su pokazala da se čak ne može isključiti njihova identičnost” (Bauer 2006:75 prema Velički i Katarinčić 2011:21). Blagim milovanjem, masiranjem i razgibavanjem prstića možemo započeti vježbe prstima već od šestog mjeseca starosti djeteta, a one će učiniti dijete općenito opuštenijim (Herljević i Posokhova, 2007).

7.1. Paralelni razvoj motorike i govora

„Suodnos govora i pokreta (radnje) može se uočiti analizirajući razvoj govora i motorike kod djece” (Velički i Katarinčić 2011:21). Ritmički pokreti rukama, pljeskanje tapšanje i sl. počinju se javljati između šestog i osmog mjeseca starosti djeteta. Paralelno s tim u govoru se javlja slogovno gukanje, ritam slogova kao „da-da-da-da“ i sl. Između osmog i desetog mjeseca u govoru se javljaju prve riječi, jednostavni pozdravi. Počinje usvajati i govoriti nove riječi. U razvoju motorike istovremeno se javljaju jednostavne geste pokazivanja ili mahanja i dijete počinje imitirati nepoznate radnje. Signaliziranje prepoznavanja nekog predmeta tako što izvodi geste koje se odnose na njegovu primjenu, npr. prinosi telefon uhu, češalj prema kosi i sl., pojavljuju se između jedanaest i trinaest mjeseci. Javlja se početak upotrebe riječi imenovanja „vau-vau“, „koka“ i sl. koje su u izravnoj vezi s pojavom uporabnih gesti. Ovdje je važno napomenuti da se govor i djelovanje mogu razviti samo u kontekstu međuljudskih veza i djelovanja. (Velički i Katarinčić, 2011). „Djeca koja rano koriste geste sklona su ranom govornom imenovanju bića i stvari iz najbliže okoline” (Bauer 2006:79 prema Velički i Katarinčić 2011:22). Kako dijete raste i razvoj govora se proširuje, s vremenom će se smanjiti upotreba gesti. ali one neće nikada potpuno nestati. S osamnaest mjeseci u igri djeteta se vidi povezanost radnje i govora. Odlučujući preduvjet za igru je mogućnost djeteta da stvari poreda logičnim slijedom. Dijete dodiruje npr. čašu i prinosi je ustima. Rječnik je u naglom porastu. U govoru se riječi međusobno povezuju i nastaju smislene kombinacije riječi. U dobi od dvije do dvije i pol godine dijete prelazi na motoričku razinu. Počinje graditi različite konstrukcije od kocaka, a na govornoj razini govori gramatički pravilnijim rečenicama i stvara vlastiti govor.

Zrcalni neuroni bitni su za razvoj oponašanja, tj. početak provođenja pojedinih radnji. Kako bi dijete moglo početi s oponašanjem, važno je da za to ima dobar uzor koji može promatrati i koji će mu dati poticaj i potrebu za razvoj tih vještina. Zato je potrebno stvoriti privrženi odnos s djetetom koji razvija socio-emocionalne vještine, daje djetetu podršku i potporu, samopoštovanje i osjećaj sigurnosti, vlastite individualnosti i vrijednosti. (Velički i Katarinčić, 2011). „Stoga je i za pojavu radnje/geste i za pojavu govora od presudne važnosti uspostavljanje odnosa u kojem neće biti stresa, straha i napetosti, jer upravo oni reduciraju rad zrcalnih neurona” (Bauer 1996:34 prema Velički i Katarinčić 2011:23).

8. Igre i vježbe za razvoj govora i motorike

8.1. Malešnice i igre prstima

Malešnice ili pučke dječje pjesme su prvi tekstovi s kojima se dijete susreće. Razvijaju se kod svih naroda, a nastale su pri susretima roditelja s djecom. Povezuje se s igrom koja uključuje i riječi i pokret, a dijete u njoj aktivno sudjeluje.

Naziv malešnice predložio je na temelju analize dotadašnjih naziva i vlastitog promišljanja Milan Crnković (Crnković 1998). Malešnice su utkane u dječji život i u njima dijete ne ostaje pasivni promatrač. One obilježavaju susret, odnos odraslih i djece (Velički i Katarinčić 2011:25). Strukturna podjela malešnica nije do kraja provedena, ali u literaturi se spominju sljedeći nazivi, odnosno podvrste malešnica: uspavanke ili uspavalice, bajalice, brojalice, razbrajalice, nabrajalice, tepalice, molitvice, pitalice, rugalice, zagonetke ili zagonetalice, pjesme za igru ili igralice za kolo, cupkalice, hintalice, izmišljalice, zamišljalice, oponašalice, dodirivalice, nagomilavalice ili nabrajalice, jezikolomice (Crnković i Težak, 2002).

Većina ih je bliska nonsensu, ali fonološka struktura malešnica u sebi sadrži sve glasove jezika koje dijete treba usvojiti. Sam govor je obogaćen ritmom, tempom i kombinacijom glasova i slogova potrebnih za pravilan izgovor. (Velički i Katarinčić, 2011).

8.1.1. Zadaća malešnica i igara s prstima

Neizbježno je spomenuti pedagoga Friedricha Frobela (1782. - 1852.) koji je u mnogim aspektima pridonio unutrašnjem uređenju vrtića i njegovoj institucionalizaciji. Frobel je 1883. godine objavio knjigu *Mutter und Koselieder* s podnaslovom *Dichtung un Bilder zur edlen Pflege des Kindheitslebens*. Svaka njegova pjesma pisana je s didaktičkom namjenom, sve igre prstima su ilustrirane, a ilustracije prikazuju slike koje produbljuju igru djeteta, a ne pokrete koje treba izvesti. U knjizi Frobel postavlja pedagoške zahtjeve postavljene uz značaj, aspekte i izvođenje igara rukama. Prema Frobelu malešnice i igre prstima utječu na:

- motorički aspekt: zahtijevaju određene oblike pokreta, određene forme (brze, suprotne, povezane). Poticanje tih finomotoričkih radnji povezano je s postignućima u predpisačkim i predčitačkim vještinama
- emocionalni: osmišljavati pedagoške i metodičke ciljeve da djeci stvaraju radost i oduševljenje
- senzorički: povezivanje različitih osjetilnih sustava u svrhu promatranja i kontrole pokreta
- kognitivni: uloga igara prstima u uočavanju i zornom prikazivanju tijeka radnje, uzroka i posljedica. Tekst malešnice pretvara se u stvarno dječje iskustvo.
- neuropsihološki: koordinacija lijeve i desne ruke, korištenje obje ruke ravnomjerno, prelaženje središnje linije tijela što potiče lateralizaciju i bolju koordinaciju lijeve i desne moždane polutke

- jezični aspekt: promišljeno i ciljano korištenje govornih oblika, korištenje vrednota govornog jezika, koriste razne modulacije glasa, pamte redosljed, bogate rječnik.

„Utjecaj motorike na razvoj govora, posebno utjecaj koji fina motorika šake ima na govor, od nesumnjivog je značenja i za pedagošku praksu, napose za rad s djecom od rođenja do polaska u školu” (Velički i Katarinčić 2011:26).

8.1.2. Metodički pristup malešnicama

Jezični aspekt u metodičkom pristupu brojalicama izričito je važan jer ne ovisi samo o tekstu brojalice nego i o onome tko provodi igru - odgojitelju. Djetetu je potreban dobar govorni uzor kako bi usvojilo sve elemente govora (intonaciju, boju tona, ritmičke strukture, melodiju rečenice, nijanse glasa, naglasak) kao i geste koje su važan dio malešnica.

Igre rukama se u literaturi najčešće dijele na:

- a) igre koje se izvode samo rukama (klasične igre rukama i pljeskalice)
- b) igre koje se izvode uz pomoć ruku i nekog dodatnog sredstva (igre sjena, igre prstnim lutkama, stolnim lutkama ili lutkama od čvorova, igre špagom)

Djeca moraju biti usredotočena pri izvođenju igara s prstima kako bi pravilno izvela radnju. Kako bi mogla pravilno ponoviti tijek radnje, moraju vježbati preciznost čime povezuju pokret i govor na najučinkovitiji način. Važno je u sam proces uvesti radost i vedrinu kako bi djeca učila na svoj prirodan način - igrom. Prije početka provođenja igre odgojitelj mora dobro poznavati tekst i uvježbati izgovor koji treba biti polagan, ali izražajan, dakle, koristiti jezično naglašavanje. Pokreti u igrama prstima moraju slijediti radnju i izvoditi se uvijek na isti način. Cilj je dovesti dijete do samostalnog improviziranja, nastavljanja radnje ili smišljanja novih stihova. Prilikom usvajanja moraju se dopustiti pokušaji i pogreške djece. Djecu ne treba siliti da uče tekst napamet već će ga oni spontano usvojiti prilikom ponavljanja. Prvo će ponavljati gestu, a zatim zapamtiti i stihove (Velički i Katarinčić, 2011). „Malešnice i igre prstima, kao što smo iznijeli, imaju svoje mjesto u pedagoškoj praksi i obitelji i dječjih vrtića te mlađih razreda osnovne škole. Njihovo se značenje i vrijednost nikako ne mogu poreći” (Velički i Katarinčić 2011;31).

Tablica 2. Malešnice i igre prstima – primjeri

<p>U gnijezdu ptići maleni Hranu su pozobali, Utihnuli i zaspali.</p> <p>Skupimo prste jedne ruke i obuhvatimo ih drugom rukom.</p> <p>Kad sunčeva zraka gnijezdo je dirnula, ptičice je probudila.</p> <p>Druga ruka s raširenim prstima spušta se prema šaki, dodiruje šaku koja se otvara, prsti ostaju skupljeni s jagodicama lagano se dodirujući.</p> <p>Cvrkutati oni stali gladni mamu dozivali.</p> <p>Mama ptica doletjela ptiće svoje nahranila.</p> <p>Druga ruka lagano maše kao da leti i dolazi do šake.</p>	<p>Mama mi, mama mi Mama kaže: mali si. Mama mi, mama mi Mama kaže: palac si. Mama daj, mama daj Gladi mojoj sad je kraj. Mama me, mama me Prste moje grije sve. mama, mama me Povede u moje sne.</p> <p>Čupkamo jedan po jedan djetetov prstić, redom do navedenog prsta. Kod riječi “gladi” pomilujemo prstiće. Na kraju zagrlimo dijete.</p>	<p>Nek` palac sada spi I kažiprstu ti. Nek` spava i srednjak I mali prstu ti. Nek` spiju sada svi. Mir, da se nitko ne probudi Dok zora ne zarudi.</p> <p>Savijamo jedan po jedan prstić dok ne napravimo šaku. Na kraju šaku otvorimo.</p>
---	---	---

Izvor: (Velički i Katarinčić 2011;33-91)

8.2. Pjesme za automatizaciju i diferencijaciju glasova

Pjesmice su smišljene kako bi bile pristupačno gradivo za vježbu govora i izgovora u procesu početnog osposobljavanja djece s nedovoljno razvijenim govorom, poremećajima izgovora glasova i oštećenjima sluha. Sadržaj pjesmica je blizak djeci, ugodan, zanimljiv, konkretan sa što manje riječi u prenesenom značenju. Djetetu je lakše prihvatiti govorno gradivo ako je dostupno vizualiziranju, ritmično, slikovito i sadrži rimu jer mu onda samo ponavljanje stvara zadovoljstvo i dijete uči spontano bez naprezanja. Prvi dio pjesmica može poslužiti u fazama automatizacije i diferencijacije pravilnog izgovora glasova kod djece s dislalijom. Tematske pjesmice o prirodi, obitelji, životinjama i slično posebno razvijaju razvoj jezika i proširuju raspon djetetovog općeg znanja. Odličan su materijal za djecu s nedovoljno razvijenim govorom i specifičnim jezičnim teškoćama. Mogu poslužiti kao materijal za početno čitanje, stimuliraju razvoj cjelokupne dječje psihe i mogu se uklopiti u razne dječje igre (Herljević i Posokhova, 2007).

Tablica 3. Pjesme za automatizaciju i diferencijaciju izgovora glasova - primjeri

<p>Pjesme za automatizaciju i diferencijaciju glasova</p>	<p>Glasovi Č, Ć</p> <p>Čiha-Čiha čiha-čak! Hući, hući mali vlak. Pušta paru, pušta dim, hoću kući, idem s njim.</p>	<p>Dječje aktivnosti</p>	<p>Čaša mlijeka</p> <p>Za stolom, evo, sjedi seka, ispred nje je čaša mlijeka. Mrko seka čašu gleda, mlijeko joj se piti ne da. Kaže seki cica-mica: “Kakva si ti to djevojčica? Ako nećeš mlijeka piti, ti ćeš uvijek mala biti! Al’ ako ga nećeš baš, onda daj ga meni! Znaš?”</p>
<p>Vrijeme i priroda</p>	<p>Pahuljica</p> <p>Na dlan Sanji tiho pala, pahuljica jedna mala. Pahuljica mala, laka na dlan pala iz oblaka. Pahuljica laka, nježna, pahuljica bijela, snježna na dlan pala, pa nestala.</p>	<p>Uspavanke</p>	<p>Ljulja more barku</p> <p>Ljulja more barku, a u barci Anku. I pjeva joj ovu malu uspavanku: “Spavaj, spavaj curo mala, spavaj, spavaj uz šum vala.” I Ankica je zaspala...</p>
<p>Prvi put u školu</p>	<p>Sutra idem u školu</p> <p>Tata mi je kupio olovke i teke. A knjige sam dobila od starije seke.</p> <p>Nove lijepe cipele baka mi je dala. Imam sedam godina, nisam više mala.</p> <p>Sutra idem u školu, odvest će me mama. Zato što je prvi put, poslije znat ću sama.</p> <p>A vi, moje lutkice, čekajte me doma. Čim završi škola, vratit ću se odma’.</p>	<p>Životinje</p>	<p>Medo</p> <p>Kažu za medu, istina prava, da cijelu zimu lijepo prespava.</p> <p>Dobro je medi kad ima mira, kad ga ujutro nitko ne dira.</p> <p>To kaže Vinko, al’ čuj sad Anke: “Ustao bi medo, al’ nema snajke.”</p>
<p>Boje</p>	<p>Maslačak</p> <p>Vidi, tu u travi jedan žuti cvijet, sjaji se ko’ zlato, ko’ sunce je lijep.</p>	<p>Obitelj</p>	<p>Drage ruke</p> <p>Drage ruke moje mame cijeli dan sve rade za me. Da pomognem, još sam mala, zato mami kažem: “Hvala!”</p>

Zanimanja	Stolar	Raspjevane priče	Idu mravi
	<p>Ima pilu, čekić pravi, što zamisli, to napravi. Lupa, lupa, tupa, tupa, ovo drvo bit će klupa. Pili, pili, ra-ta, ra-ta, ova daska bit će vrata.</p>		<p>Idu mravi svi po redu posjetiti svoga dedu. Starog djedu noge bole pa ne može gore-dolje da potraži jest i pit, zato nikad nije sit.</p> <p>Idu, idu preko brijega i nose mu puno svega: jedno zrno pšenice, košticu lubenice, pet-šest buha, malo kruha, malo sira i krumpira.</p> <p>Sve ono što djeda voli - malo luka, malo soli, malo brašna i šećera, neka ruča i večera. Neka dragi djeda mrav bude uvijek živ i zdrav!</p> <p>Na kraju su u red stali da bi djedu pusu dali. Veseo je djeda jako, nije to darova radi. Njega najviše veseli ljubav brojne unučadi.</p>

Izvor: (Herljević i Posokhova 2007;5-64)

8.3. Logoritmičke igre za najmlađe

Logoritmičke igre i pjesmice za najmlađe namijenjene su djeci od rođenja do treće godine. Stimuliraju djetetov razvoj od samog početka nježnim dodirima, ritmičkim pokretima i pjevanjem. To su vježbe razvoja slušne i prostorne percepcije, osjećaja za tempo i ritam, vježbe glasanja i izgovaranja, govornog i motoričkog oponašanja, osvještavanja vlastitoga tijela i vlastitih motoričkih mogućnosti (Posokhova i Herljević, 2007). „U svim igrama bitno je da vlada ugodna atmosfera uzajamne srdačnosti i prihvaćanja. Tu će osim majčinog milog osmijeha i nježnog dodira, djelovati i sama melodija pjesmice, a kasnije i njen verbalni sadržaj, kao i to da ritam pjesmice dijete ne doživljava samo slušanjem, već i taktilno i kinestetički, jer ga majka u tom ritmu dodiruje ili pokreće” (Posokhova i Herljević 2007:66).

Tablica 4. Logoritmičke igre za najmlađe - primjeri

<p>Hopsalica</p>	<p>Pleši, pleši, hajde-de</p> <p>Pleši, pleši, hajde-de, brati ćemo jagode, pozvat ćemo seku i bijeloga zeku. I malu ptičicu koja pjeva pjesmicu: “Fiju-fiju, hajde-de, dođi jesti jagode!”</p> <p>Pjevamo djetetu pridržavajući ga i pomažemo mu da skače u ritmu.</p>	<p>Gegalice</p>	<p>Žaba i roda</p> <p>Žaba pjeva rega-rega! Debela je pa se gega. A kad vidi rodu, onda bjež' u vodu!</p> <p>Djeca stoje u jednom redu, gegaju se lijevo-desno, a kad se pojavi “roda” skoče u “vodu” i čučnu. “Voda” je nacrtana kredom na podu.</p> <p>Ako je dijete malo, majka ga ljulja u krilu lijevo-desno. Pri zadnjem stihu ga spušta na pod.</p>
<p>Pljeskalica</p>	<p>Ptičica</p> <p>Plješći, plješći, hajde-de, kupit ću ti cipele. I jednoga janjca što po polju tanca. I još jednu ptičicu koja pjeva pjesmicu: “Firu-firu-firu-li,, Firu-firu-firu-la!”</p>	<p>Igre na dlanu</p>	<p>Ide, ide bubamara</p> <p>Ide, ide bubamara, ne zna, ne zna gdje bi stala. Doletjela je na tvoj dlan, bubamaro, hajde van!</p> <p>Kružimo kažiprstom iznad djetetova dлана pa se na njemu zaustavimo kao da je buba sletjela. Onda je dijete s drugom rukom tjera. Možemo se igrati i tako da, dok pjevušimo pjesmicu, u ritmu dodirujemo svaki prst na kojeg dođe zadnji slog, taj se skvrči. Na kraju, kad je šaka zatvorena, zamišljamo da smo ulovili bubamaru, polako otvaramo šaku, a bubamara “poleti”.</p>
<p>Igre rukama</p>	<p>Ova ruka prosi</p> <p>Ova ruka prosi, pa sve doma nosi. Tko joj da, Bog mu da. Tko ne da, ispala mu zub dva kao mišu repica! Jedan, dva! Jedan, dva!</p>	<p>Igra traženja</p>	<p>Igra traženja</p> <p>Potrebno je pronaći u čijim se rukama nalazi skriveni predmet. Djeca drže malo odškrinute skupljene šake na koljenima ili na stolu. Voditelj ide od jednog do drugog djeteta i nekome neprimjetno u ruku stavlja neki manji predmet prema sadržaju igre (malo trave za kravu, zrno kukuruza za koku i sl.) Jedno dijete je u ulozi životinje (ima masku ili igračku) ide</p>

	<p>Dijete treba potpuno opustiti i omlohaviti ruku pa odrasli s njom maše amo-tamo, i u jednom trenutku treba neočekivano lagano udariti dijete. Dijete treba paziti da to spriječi. Dijete može i majku udariti u trenutku dok ona ne pazi. Dulje vrijeme se ponavlja “kao mišu repica” i broj ponavljanja je svaki put drugačiji.</p>		<p>od djeteta do djeteta i pita ima li ono što se traži. Služi se pjesmicama:</p> <p>Ide krava, mu-mu-ma, je li trava tu? Molim zrno, ko-ko-da, hvala onom tko mi da!</p> <p>Ja sam ovca, me-me-me, molim te, nahrani me! Mijau-mijau, draga seko, tko ima za mene mlijeko?</p> <p>Dijete koje traži uvijek nađe jer ide od jednoga do drugoga. Može se igrati i tako da se pjesmica koristi kao brojčala, pa se pogleda u ruke onoga na koga dođe zadnja riječ. Važno je da se igra brzo odvija. Kada pronade traženi predmet, dijete koje je tražilo postaje voditelj igre, a onaj kod kojeg je nađen predmet u novom krugu preuzima ulogu životinje koja traži.</p>
<p>Igra oponašanja radnji rukama</p>	<p>Igra oponašanja radnji rukama</p> <p>Jedno dijete postavlja pitanje o tome kako se izvodi određena radnja rukama, a drugo dijete pokazuje. Dobro je kad svaki put drugo dijete pita. Obično u početku ono i odgovara, a onda to ponavljaju svi zajedno. U početku igru vodi odrasla osoba, a djeca ponavljaju.</p> <p>A kako se ruke peru? Reci, reci kako? Ovako se ruke peru. Ovako, ovako, ovako.</p> <p>A kako se lice mije? Reci, reci kako? Ovako se lice mije. Ovako, ovako, ovako.</p> <p>A kako se zubi peru? Reci, reci kako? Ovako se zubi peru. Ovako, ovako, ovako.</p> <p>A kako se kosa češlja? Reci, reci kako? Ovako se kosa češlja. Ovako, ovako, ovako.</p> <p>A kako se voda pije? Reci, reci kako? Ovako se voda pije. Ovako, ovako, ovako.</p> <p>A kako se tata brije? Reci, reci kako? Ovako se tata brije. Ovako, ovako, ovako.</p> <p>A kako dijete maše? Reci, reci kako? Ovako dijete maše. Ovako, ovako, ovako.</p> <p>A kako se miješa kaša? Reci, reci kako? Ovako se miješa kaša. Ovako, ovako, ovako.</p>		

Izvor: (Herljević i Posokhova 2007;65-83)

8.4. Logoritmičke pokretne igre.

Logoritmičke pokretne igre namijenjene su djeci od treće do sedme godine u grupnom radu. One služe učvršćivanju usvojenih motoričkih i govornih vještina, utječu na razvoj pamćenja, razmišljanja, imaginacije, orijentacije, socijalizacije i organizacije u prostoru. Uvježbavaju koordiniranost, emocionalnost i točnost različitih pokreta, usavršavaju aktivnu pažnju, brzinu motoričkih reakcija, spretnost i kinestetičku inteligenciju. Usmeni govor koristimo sistematično i maksimalno u raznim situacijama:

1. Tijekom verbalizacije sadržaja igre, davanjem verbalnih uputa prije, tijekom i poslije igre.
2. Tijekom učenja pjesmica kojima se igrači služe u igri. Pri tome objašnjavamo djeci određene riječi, uvježbavamo ritmičku strukturu pjesmice i točnost izgovora glasova. Radimo na obogaćivanju rječnika i formiramo gramatička poopćavanja.
3. U logopedsku i psihoterapijsku svrhu organiziramo igrokaze, dramatizacije i individualne govorno-ritmičke nastupe djece. (Herljević i Posokhova 2007:84)

Tablica 5. Logoritmičke pokretne igre - primjeri

Igre lovice	<p>Žabice i roda</p> <p>Stolice razmaknemo i poredamo u krug sa sjedalima prema van. "Žabice" su u "vodi" (na podu). Izlaze, namjeste se na sjedalima, "sunčaju se" zamišljajući da su na listovima lopoča i pjevaju:</p> <p style="text-align: center;">Mi smo žaba malene, rega-rega, kre-kre-kre! Sve smo lijepe zelene, rega-rega, kre-kre-kre!</p> <p>Iznenada dolazi roda. Ona ide polako, dižući noge visoko pri hodanju govori: "Am, am, am, baš sam gladna." Žabice trebaju brzo skočiti u vodu koju zamišljamo da se nalazi između stolica i tamo plivati. Dijete koje je roda ulovila ispada iz igre. No ona ne mora uloviti nikoga, ako su djeca mala. U početku je roda odrasla osoba, a kasnije se za svaku igru bira nova roda.</p>	Igre skrivača i na ispadanje	<p>Mačka i vrapčići</p> <p>Nekom brojalicom se odabere "mačka", ostala djeca su "vrapčići". Stolice se poredaju nasred sobe, ali tako da se dodiruju naslonima. Djeca obilaze oko stolica i pjevaju:</p> <p style="text-align: center;">Mi smo mali vrapčići, okolo se šetamo, mrve kruha jedemo, nikome ne smetamo. Al' mačke se čuvamo i čim nešto čujemo, krilima zamahnemo i visoko odletimo.</p> <p>Kad se pojavi "mačka", "vrapci" brzo polete na "grančice" (popnu se na stolice). U početku se javlja isti broj stolica koliko je i djece. Kada djeca postanu vješta u igri, pripremamo jednu stolicu manje, pa dijete koje ostane bez stolice u novoj igri postaje "mačka".</p>
-------------	--	------------------------------	--

<p>Igre odabiranja</p>	<p>Zeko</p> <p>Djeca se uhvate za ruke i oblikuju kolo. U sredini je dijete koje se odabere za ulogu "zeke". "Zeko" čuči i pravi se da je žalostan, dok djeca idu okolo i pjevaju pjesmicu. Kada je ispjevaju, "zeko" odabire dijete koje će sada biti novi "zeko".</p> <p>U šumi je zeko, sjedi sam, sjedi sam, on je malo žalostan, zato što je tako sam.</p> <p>Zeko moj, zeko moj, zeko moj!</p> <p>Dođi, zeko, k nama u kolo, u kolo, hajde, hajde okolo, skači, skači veselo!</p> <p>Zeko moj, zeko moj, zeko moj!</p> <p>Izaberi, zeko, družicu, družicu, jednu lijepu malu zečicu, zečicu.</p> <p>Nemoj više plakati, sutra ćeš se ženiti! Zeko moj, zeko moj, zeko moj!</p>	<p>Igre pogađanja</p>	<p>Pogodi tko je to</p> <p>Brojalicom se odabere dijete koje će zažmiriti ili kojemu će se oči povezati rupcem. Ostala djeca stoje oko njega u kolu i drže se za ruke. Kad se oči povežu, kolo se okreće, a djeca izgovaraju:</p> <p>Diri-diri biri-biri žmiri, žmiri i ne viri! kad pogodiš tko je to, ti ćeš doći na mjesto.</p> <p>Tada iz kola u sredinu ulazi jedno dijete i nešto kaže, a onaj koji žmiri treba po glasu pogoditi tko je to dijete i reći njegovo ime.</p>
<p>Igre oponašanja pokreta</p>	<p>Male ruke</p> <p>Djeca izvode pokrete i pjevaju:</p> <p>Male ruke klap! Klap! Klap! Male noge tap! Tap! Tap! Lijevo-desno, jedan-dva, mali smo i ti i ja!</p> <p>Male ruke klap! Klap! Klap! Male noge tap! Tap! Tap! Gore-dolje, jedan-dva, mali smo i ti i ja!</p> <p>Sad se k meni okreni, obje ruke meni daj i veselo poigraj hopa-cupa, hopa-haj!</p>		

	Možemo se poslužiti melodijom njemačke pjesmice “Liebe Schwester tanzt mit mir”. Pogodno je za koreografiranje.
--	--

Izvor: (Herljević i Posokhova 2007;84-110)

8.5. Vježbe prstima i rukama za razvoj mikromotorike i govora

Vježbe prstićima potrebno je započeti od najranijeg djetinjstva, a dobre primjere za njih možemo pronaći u narodnim igrama-pjesmama. Posebnu pozornost treba obratiti na svakodnevne zadatke koje dijete obavlja (držanje žlice, olovke, manipulacija prstima itd.) jer nemogućnost obavljanja tih jednostavnih zadataka može ukazivati na teškoće u razvoju fine motorike. Pravilan razvoj fine motorike potreban je za kasnije usvajanje početnog pisanja. Ragnhild A. Oussoren u svojoj knjizi *Ples pisanja za najmlađe* (2005) razvila je metodologiju i metodu pisanja rukom namijenjenoj svoj djeci predškolske i rane školske dobi uključujući i djecu s tjelesnim ili mentalnim posebnim potrebama. To je kombinacija grafoloških vještina s likovnom umjetnošću i glazbom, a zasniva se na vezi djetetovih emocija i prirodnih pokreta. Osnovni koncept plesa pisanja je doživjeti slovo prije nego ga počnu pisati te uspostaviti dobru ravnotežu cijelog tijela i vezu sa slovima. Najprije se savladavaju pokreti u osobnom prostoru, a zatim se prelazi na pisanje po ploči, papiru ili nekoj drugoj podlozi za pisanje. Pokreti se izvode cijelim tijelom, u zraku, u vlastitu prostoru, najčešće uz glasove, zvukove, stihove, glazbu. Cilj plesa pisanja je kombinirati ritam i melodiju, um i emocije, tijelo i dušu, napetost i opuštenost, senzomotoriku i psihomotoriku, grubu i finu motoriku, oblik, pokret i raspodjelu.

Tablica 6. Vježbe prstima i rukama za razvoj mikromotorike - primjeri

<p>Govor s pokretima (pjesmice za razvoj mikromotorike)</p>	<p>Šake zajedno ja slažem, prstićima tim pomažem.</p> <p>Podignite se! Istegnite se!</p> <p>Prstić k prstiću pritisni.</p> <p>Spajamo sve prste redom, počinjući od malog prsta prema palcu.</p> <p>A sad šake opet stisni!</p>
<p>Pjesmice koje prate savijanje prstiju</p>	<p>Petero mačića</p> <p>Ovaj mačić srče mlijeko, ovaj mačić odlut`o daleko, ovaj mačić kroz prozor gleda, ovaj mačić u košari prede.</p> <p>Redom pružamo palac, kažiprst, srednjak i domali prst.</p> <p>A ovo mače samo tiho plače.</p> <p>Pružamo mali prst.</p> <p>“Dođite svi ovamo, Ne volim biti samo!”</p>
<p>Igre prstićima</p>	<p>Stolac</p> <p>Napravit ću stolac Od dlana i šake – Za umorne bake.</p> <p>Laktovi su na stolu. Stisnutu šaku jedne ruke pritišćemo uz dlan druge ruke.</p>

Izvor: (Herljević i Posokhova 2007;118-151)

9. Zaključak

Govor nam služi kako bi se mogli povezati s okolinom, za socijalizaciju i otkrivanje svijeta oko sebe. On je temelj ljudske komunikacije i međusobnog sporazumijevanja.

Razvoj govora povezan je s razvojem motorike, posebno s razvojem motorike ruke i prstiju. Kada se dijete priprema za razvoj govora moramo misliti i na usporedni razvoj fine motorike koja je povezana s govorom. Svakodnevni zadatci poput pranja zubi, jedenja sa žlicom, pisanja, oblačenja, ne bi bili mogući bez razvoja fine motorike. Taj razvoj ovisi o biološkim zakonima i okolini, dakle o naslijeđenim sposobnostima i poticajima koje dijete dobiva u okolini u kojoj odrasta. Najbolji poticaji su oni koji su bliski djetetu. Oni koji sadrže rimu, ritmičnost, melodioznost i ponavljanja. Ako su poticaji djetetu zanimljivi i uživa u njima onda će i dijete učiti na svoj prirodan način - igrajući se. Uživat će u ponavljanjima pjesmica, brojalica i igrama prstima te će kroz njih i naučiti nove riječi, diferencijaciju glasova, intonaciju, strukturu rečenica te sve ostale elemente govora. Razgovor s djetetom obuhvaća mnogo više od same riječi, on obuhvaća muzikalnost jezika (ritmičke strukture, intonaciju, boju tona, melodiju rečenice, naglasak, nijanse glasa, geste) koje na dijete ostavljaju dublji utisak od sadržaja izgovorene riječi. Zato su kod učenja ranog govora važni dobri govorni modeli koji će djetetu pružiti pravilan primjer za učenje jezika, a time i potaknuti dijete na usvajanje jezika.

Važnost usporednog razvoja motorike i govora možemo pronaći u mnogim primjerima u literaturi te se njihova važnost za cjelokupan razvoj djeteta ne može zanemariti. Adekvatni poticaji od najranije dobi pružaju djetetu mogućnost optimalnog razvoja motorike i govora te cjelovit razvitak u svim fazama razvoja.

Literatura

1. Apel, K., Masterson J. (2004). *Jezik i govor od rođenja do šeste godine : od glasanja i prvih riječi do početne pismenosti - potpuni vodič za roditelje i odgojitelje*. Lekenik: Ostvarenje.
2. Bala, G., Krneta, Ž. i Katić, R. (2010). *Effects of Kindergarten Period on School Readiness and Motor Abilities*. Collegium antropologicum, 34 supplement 1 (1), 61-67. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/51729>
3. Burja, J. (2016). *Važnost kinezioloških aktivnosti za djecu predškolske dobi* (Završni rad). Preuzeto s https://bib.irb.hr/datoteka/864115.JELENA_BURJA-zavrni_rad-finalna_verzija.pdf
4. Crevar, G. Govor djeteta. DV Cvrčak Preuzeto s <http://www.vrtic-cvrcak.zagreb.hr/default.aspx?id=122>
5. Crnković, M. (1998). *Hrvatske malešnice*. Zagreb: Školska knjiga
6. Crnković, M., Težak, D. (2002) *Povijest hrvatske dječje književnosti od početka do 1955. godine*, Zagreb: Znanje
7. Čudina-Obradović, M. (2002). *Igrom do čitanja : igre i aktivnosti za razvijanje vještina čitanja*. Zagreb: Školska knjiga.
8. Encyclopedia of childrens health. Fine motor skills (n.d.) Preuzeto s <http://www.healthofchildren.com/E-F/Fine-Motor-Skills.html>
9. Ezgeta (Bulj), M. (2017). *Uloga slikovnice u razvoju govora djece predškolske dobi* (Završni rad). Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:234692>
10. Filipović, M. (2017). *Razvoj fine motorike i govora kod djece rane i predškolske dobi* (Diplomski rad). Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:298803>
11. Findak, V. (1995). *Metodika tjelesne i zdravstvene kulture u predškolskom odgoju : priručnik za odgojitelje*. Zagreb: Školska knjiga
12. Findak, V. (2009). Kineziološka paradigma kurikula tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnog područja za 21. Stoljeće. *Metodika*, 10 (19), 371-381. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/56036>
13. Frobel, F. (1883). *Mutter und Koselieder - Dichtung un Bilder zur edlen Pflege des Kindheitslebens* Preuzeto s: https://www.unibamberg.de/fileadmin/uni/fakultaeten/ppp_lehrstuehle/elementarpaedagogik/forschung/Umschrift/Umschrift_Froebel_MuK_.pdf

14. Hepper P.G., Shahidullah B.S. (1994). *Development of fetal hearing. Arch. Dis. Child.* 71:F81–F87. doi: [10.1136/fn.71.2.f81](https://doi.org/10.1136/fn.71.2.f81)
15. Higuera, V. (2018). How to Help Your Child Develop Fine Motor Skills. Preuzeto s <https://www.healthline.com/health/fine-motor-skills#fine-motor-skills-timeline>
16. Juričić, D. i suradnici (2005). *Velika enciklopedija malih aktivnosti*. Zagreb: Školska knjiga.
17. Katarinčić, I., Velički, V. (2011). *Stihovi u pokretu : malešnice i igre prstima kao poticaj za govor*. Zagreb: Alfa.
18. Kindyroo hr. Razvoj ravnoteže (2019). Preuzeto s <https://kindyroo.hr/razvoj-ravnotezja/>
19. Krmpotić, M. (2015). *Motorički razvoj djece predškolske dobi* (Diplomski rad). Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:117:203715>
20. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. (2008). *Hrvatska enciklopedija 9 Pri- Sk.* Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža
21. Majhut, B. & Zalar, D. (2012) *Slikovnica*. Hrvatska književna enciklopedija. Sv 4 : S-Ž ; Velimir Visković (gl.ur.) ; Zagreb : Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2012. ;
22. Malacko, J., i Doder, J. (2008). *Tehnologija sportskog treninga i oporavka*. Novi Sad: Pokrajinski zavod za sport, Novi Sad.
23. Martinović, I. i Stričević, I. (2011). *Slikovnica: prvi strukturirani čitateljski materijal namijenjen djetetu. Libellarium*, 4 (1), 39-63. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/92392>
24. Matijević Mikelić, V., Morović, S. (2008). *Trening snage u djece. Fizikalna i rehabilitacijska medicina*, 22 (1-2), 33-38. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/135263>
25. Milanović, D. (1997). *Osnove teorije treninga - Priručnik za sportske trenere*. Zagreb: Fakultet za fizičku kulturu
26. Milanović, D. (2009). *Teorija i metodika treninga*. Zagreb: Odjel za izobrazbu trenera Društvenog veleučilišta u Zagrebu, Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu
27. Neljak, B. (2009). *Kineziološka metodika u predškolskom odgoju*. Zagreb: Kineziološki fakultet.
28. Nović, P. (2017). *Motoričke sposobnosti i kineziološka aktivnost djece predškolske dobi* (Završni rad). Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:147:476648>
29. Oussoren, R. A. (2008), *Ples pisanja za najmlađe*. Buševac: Ostvarenje d.o.o.
30. Petrović-Sočo, B. (1997). *Dijete, odgajatelj i slikovnica : akcijsko istraživanje*. Zagreb: Alinea.

31. Poliklinika Stojčević – Polovina. Normalni motorni razvoj (n.d.) Preuzeto s <https://poliklinika.org/normalni-motorni-razvoj/>
32. Posokhova, I. (1999). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece : priručnik za roditelje*. Zagreb: Ostvarenje.
33. Posokhova, I. (2008). *Razvoj govora i prevencija govornih poremećaja u djece : priručnik za roditelje*. Zagreb: Ostvarenje.
34. Prskalo, I. (2018). Kineziološka kultura u odgoju i obrazovanju suvremenog djeteta. *Croatian Journal of Education*, 20 (Sp.Ed.1), 161-168. <https://doi.org/10.15516/cje.v20i0.3063>
35. Prskalo, I., Sporiš G. (2016). *Kineziologija*. Zagreb: Školska knjiga, Učiteljski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Kineziološki fakultet Sveučilišta u Zagrebu
36. Ravnoteža tijela. *Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje*. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2020. Pristupljeno 27. 7. 2020. <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=52005>
37. Starc, B. Et. al. (2004). *Osobine i psihološki uvjeti razvoja djeteta predškolske dobi : priručnik za odgojitelje, roditelje i sve koji odgajaju djecu predškolske dobi*. Zagreb: Golden marketing - Tehnička knjiga.
38. Šego, J. (2009). Utjecaj okoline na govorno-komunikacijsku kompetenciju djece; jezične igre kao poticaj dječjemu govornom razvoju. *Govor*, 26 (2), 119-149. Preuzeto s <https://hrcak.srce.hr/165964>
39. Škarić, I. (1988), *Govorne poteškoće i njihovo uklanjanje*. Zagreb: Mladost
40. Zahtila, N. (2015). *Motorički razvoj djece predškolske dobi (Završni rad)*. Preuzeto s <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:137:859056>

Izjava o izvornosti završnog rada

Ja, Ana Peršić izjavljujem da je moj završni rad izvorni rezultat mojeg rada te da se u izradi istog nisam koristila drugim izvorima osim onih koji su u njemu navedeni.

(vlastoručni potpis studenta)